

Mottagare
Regionstyrelsen

Information om dom gällande Heidelberg Materials ansökan om långvarigt tillstånd för fortsatt täkt- och vattenverksamhet

Förslag till regionstyrelsen

- Informationen tas emot.

Sammanfattning

Mark- och miljödomstolens dom

Mark- och miljödomstolen beslutade 2025-05-07 att bevilja Heidelberg Materials tillstånd till fortsatt och utökad verksamhet i bolagets täkter i Slite. Tillståndet gäller i 30 år. Domen innebär att bolaget får fortsätta att bryta kalksten i Filehajdar-täkten och Västra brottet samt att uppföra anläggningar för sortering, krossning och transport av stenmaterialet. Tillståndet omfattar även rätt att leda bort inläckande dag- och grundvatten från bl.a. Filehajdar-täkten och Västra brottet.

Filehajdartäkten ligger inom ett område som har betydelse för totalförsvarets intressen och har pekats ut som riksintresse för mineralutvinning, och är även belägen inom ett område som pekats ut som riksintresse för naturvård. Området har mycket höga naturvärden och ett stort antal skyddsvärda djur- och växtarter. Lokaliseringen har krävt en prövning av om verksamheten är förenlig med regler om skydd för Natura 2000-områden, regler om hänsyn till fridlysta djur och växter samt EU-rättsliga regler till skydd för yt- och grundvattenförekomster. Ansökan har alltså krävt en prövning av flera viktiga intressen, som står mot varandra. Mark- och miljödomstolen har bedömt att förutsättningar finns för meddelande av Natura 2000-tillstånd, artskyddsdispens och undantag enligt vattenförvaltningsförordningen.

För tillståndet har domstolen föreskrivit ett stort antal villkor för att begränsa de störningar för miljön och människor som verksamheten kan orsaka. Villkoren avser bland annat begränsningar i fråga om buller, vibrationer och luftstötsvågor, samt åtgärder för att minimera damning vid transporter och risker vid förvaring av kemiska produkter. Villkoren avser även detaljerade krav på hur åtgärder för att skydda yt- och grundvatten liksom för att skydda fåglar, fjärilar och andra naturvärden ska utföras.

Region Gotlands yttranden under samråds- och tillståndprocessen

Den rättsliga processen, som har pågått under mer än 2,5 år, inleddes med ett avgränsningssamråd oktober 2022 och avslutades med mark- och miljödomstolens dom den 7 maj 2025. Nedan görs en kort sammanfattning av Region Gotlands yttranden i olika skeden av den rättsliga processen.

- 2022-10-06
Yttrande över samrådsunderlag. Synpunkter och frågor om vattenverksamhet, grundvattenpåverkan, infiltrationsförsök mm
- 2022-12-19
Kompletterande samrådsunderlag. Regionen avstår från att yttra sig över kompletterande samrådshandlingar och hänvisar till tidigare lämnat yttrande 6 oktober.
- 2023-01-19
Yttrande i fördjupat samråd. Regionen önskar möte med bolaget för att ta upp frågor kring bl a Tingstäde träsk och föreslagna skyddsåtgärder för grundvatten.
- 2023-09-06
Yttrande i kompletterande samråd. Regionen har synpunkter på att påverkansområdet utvidgats och omfattar halva Tingstäde träsk.
- 2024-03-06
Yttrande över tillståndsansökan innan kungörelse, så kallad kompletteringsrunda. Regionen lämnar krav på kompletteringar och klargöranden av bolagets underlag, bland annat salthalter kring Filehajdar-täkten samt risker för utsläpp och påverkan från maskiner och deponier.
- 2024-09-06
Yttrande över kungjord tillståndsansökan. Regionens yttrande konstaterar att bolaget efterkommit ett antal av regionens tidigare yrkanden. Regionen ställde upp 13 villkor och av dessa kvarstod följande:
Villkor vid hot av den allmänna vattenförsörjningen, slam- och oljeavskiljning av länshållningsvatten, rening av länshållningsvatten, hantering av rejektivatten samt ansvar för enskilda brunnar inom och utanför påverkansområdet. Yttrandet tar stöd i hydrogeologens sakkunnigutlåtande. Under förutsättning att villkorsförslagen uppfylls har regionen ”ingen erinran mot att begärt tillstånd meddelas”.
- 2024-12-13
Yttrande över bolagets bemötande. Region Gotland noterar att bolaget i så gott som alla delar accepterat de krav och önskemål som Region Gotland redovisat i yttrandet den 6 september 2024, bl.a. Region

Gotlands yrkande om villkorsreglering gällande de kommunala dricksvattenbrunnarna. Vad gäller frågan om villkorsreglering gällande fastighetsägare med enskild brunn så gick bolaget inte med på Region Gotlands yrkande. Region Gotland vidhöll dock sitt yrkande.

Påverkan på kommunala dricksvattenbrunnar

Bolaget gick under processen med på villkor 35 som rör Akut vattenbrist i kommunala dricksvattenbrunnar, se nedan:

Villkor 35. Om vattennivån i de kommunala brunnarna vid vattentäkten Dybagen i Slite till följd av den ansökt verksambeten sjunker till en sådan nivå att den allmänna vattenförsörjningen enligt Region Gotland hotas, ska Heidelberg Materials bekosta transport av vatten i tankbilar till Slite från annat av regionen anvisat vattenverk på Gotland, liksom åligger det Heidelberg Materials att ersätta Region Gotland för de merkostnader som uppkommer. Om Region Gotland saknar kapacitet att producera vattnet i någon av sina vattentäkter ska Heidelberg Materials AB i stället bekosta transport av vatten från någon annan plats till Slite. Transporterad mängd kan aldrig överskrida tillståndsgiven mängd om 220 000 m³ per år.

Det åligger Heidelberg Materials Cement Sverige AB – om det inte är uppenbart att bristen inte hänför sig till bolagets vattenverksambet – att inom sju dagar från det att Region Gotland påtalat sådant behov anordna och bekosta ovan angivna transporter och merkostnader intill dess att den allmänna vattenförsörjningen inte hotas enligt Region Gotland. För det fall det är uppenbart att bristen inte hänför sig till Heidelberg Materials Cement Sverige AB:s vattenverksambet, åligger det bolaget att bedöma huruvida påverkan på den allmänna vattenförsörjningen orsakats av åtgärder vidtagna av bolaget och i så fall – så snart kan ske – genom lämplig åtgärd tillse att minsta skada eller olägenhet uppkommer för den allmänna vattenförsörjningen.

Påverkan på privata dricksvattenbrunnar

Region Gotland har under tillståndprocessen bevakat på vilket sätt bolaget avser omhänderta påverkan på de enskilda dricksvattenbrunnarna. Region Gotland föreslog vid den skriftliga handläggningen och under huvudförhandlingsdagarna ett särskilt villkor i den frågan. Bolaget ansåg att något sådant villkor inte behövdes. Regionstyrelseförvaltningen kan konstatera att mark- och miljödomstolen i stor utsträckning har gått på Region Gotlands linje och bestämt ett villkor på följande sätt:

Villkor 36: "Om det under tillståndstiden uppstår akut vattenbrist i enskild brunn inom det redovisade påverkansområdet, för tillgodosende av fastighetens behov av vatten för hushåll, djurhållning eller näringsverksambet – med undantag av vatten för bevattningsändamål – ska Heidelberg Materials Cement Sverige AB efter begäran ordna provisoriskt tillhandahållande av vatten för det aktuella ändamålet till dess permanent vattenförsörjning kan ordnas av bolaget. Skyldigheten gäller inte om det uppenbart saknas samband mellan den tillståndsgivna vattenverksambeten och vattenbristen."

MMD:s redovisning på s. 262-263: "Region Gotland har argumenterat för att åtagande

nr 5 inte utgör ett tillräckligt skydd för innehavare och nyttjare av enskilda vattentäkter (se avsnitt 5.6 ovan) om det uppstår akut vattenbrist i en enskild brunn. Regionen har därför föreslagit att tillstånd till verksamheten kompletteras med ett villkor enligt följande.

Om det under tillståndstiden uppstår akut vattenbrist i enskild bergborrad brunn inom eller utanför det redovisade påverkansområdet, för tillgodoseende av fastighetens behov av vatten för hushåll, djurbållning eller näringsverksamhet – med undantag av vatten för bevattningsändamål – ska Heidelberg Materials efter begäran ordna provisoriskt tillbandahållande av vatten för det aktuella ändamålet till dess permanent vattenförsörjning kan ordnas av bolaget. Skyldigheten gäller inte om det uppenbart saknas samband mellan den tillståndsgivna vattenverksamheten och vattenbristen.

Som skäl för en villkorsreglering har Regionen angett bl.a. att om frågan om enskild vattenförsörjning regleras i villkor kommer den att ingå i kontrollprogrammet och därmed omfattas av tillsynsmyndighetens kontrollarbete. Dessutom innehåller gällande miljötillstånd (på förslag av bolaget) ett liknande villkor.²⁵¹

Bolaget har motsatt sig Regionens förslag. Men för det fall domstolen menar att en villkorsreglering är nödvändig, har bolaget föreslagit att åtagandetexten används som villkorstext.

Mark- och miljödomstolen ställer sig bakom Regionens förslag och motiveringen för det. Därigenom blir det tydligt vilket ansvar bolaget har om det uppstår akut vattenbrist i en enskild brunn, samtidigt som åtagandet syfte primärt utgör en utfästelse att ordna och bekosta en permanent lösning när det är motiverat. Tillståndet ska därför kompletteras med det föreslagna villkoret, dock ska det endast ska omfatta enskilda brunnar inom det redovisade påverkansområdet.”

Övervägande kring eventuell överklagan av domen gällande villkor 36

Regionstyrelseförvaltningen konstaterar, med stöd av ovanstående genomgång, att de krav och yrkanden som Region Gotland haft i den genomförda tillståndsprövningsprocessen, har tillgodosetts av domstolen i form av villkor eller av bolaget i form av åtaganden. Den enda punkt som Region Gotland inte fick igenom är den som redogörs för ovan i villkor 36, d.v.s. domstolen ansåg i enlighet med bolaget att privata brunnar belägna utanför påverkansområdet inte ska omfattas av bolagets ansvar enligt nämnda villkor vid en uppkommen vattenbrist i den aktuella brunnen utan att detta skydd gäller för privata brunnar belägna innanför påverkansområdet. Bolaget menade i sitt bemötande att en sådan händelse utgör en så kallad oförutsedd skada och att ersättning för sådana skador inte hanteras genom ett villkor där det anges att även privata brunnar utanför påverkansområdet omfattas av bolagets ansvar vid en uppkommen vattenbrist i den aktuella brunnen utan att sådan skada omfattas av regleringen gällande oförutsedd skada; prövningen av krav på ersättning för oförutsedd skada sker nämligen enligt lag i särskild ordning (24 kap. 18 § miljöbalken). Mark- och miljödomstolen har understrukit den skyldigheten i domen genom att ange att sådana skador hanteras genom förfarandet för oförutsedd skada (avsnitt 7.9.2. i domen). På s. 13 i domen framgår att anspråk på ersättning för oförutsedda skador av vattenverksamheten får framställas

inom 20 år från arbetstidens utgång. Arbetstiden bestämdes till tio år räknat från dagen för verkställbar dom, d.v.s. dagen för domen eftersom domstolen meddelade verkställighetsförordnande.

Bedömning

Regionstyrelseförvaltningen har tillsammans med regionens juridiska ombud Karin Hernvall gjort bedömningen att det inte finns skäl att överklaga mark- och miljödomstolens tillståndsdom gällande villkor 36. Bedömningen grundar sig i följande:

1. Den risk som Region Gotland med sitt tillägg om privata brunnar utanför påverkansområdet omhändertas genom förfarandet för oförutsedd skada.
2. Det bedöms att domstolen inte vidtagit någon felaktig bedömning genom att inte ta med Region Gotlands tillägg. Den bedömning som domstolen gjort svarar mot lag och etablerad praxis.
3. Det bedöms som uteslutet att Region Gotland skulle nå rättslig framgång med ett sådant överklagande.

Beslutsunderlag

Mark- och miljödomstolens dom 2025-05-07

Regionstyrelseförvaltningens tjänsteskrivelse 2025-05-23

Regionstyrelseförvaltningen

Stefan Hollmark
Regiondirektör

Stefan Persson
Regional utvecklingsdirektör

Skickas till

Tekniska nämnden

Miljö- och byggnämnden